

является качественнo-сущностно-символический, а наиболее продуктивным способом образования – синтаксический.

Ключевые слова: партионим, эргоним, мотивация, словообразование, структура.

Summary

The article deals with proper names of parties Khmelnytsky. It was found that the most common motive for nomination partionyms is kvalitatyve-essentially, symbolic and most productive way of creating partionyms is of initial abbreviations.

Key words: partionym, ergonym, motivation, word formation, structure.

УДК 81'373.612.2

Ємець О. В.

Хмельницький національний університет

ПРАГМАТИЧНИЙ ЕФЕКТ АНТОНОМАЗІЇ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

Дослідження прагматичного ефекту використання стилістичних засобів є актуальним як з точки зору вивчення ідіостилю письменника, так і з погляду загального аналізу функцій стилістичних засобів. Така галузь стилістики, як прагматична стилістика, ще недостатньо розроблена. Робота Елізабет Блек [3], присвячена цій галузі, більше орієнтована на прагматику, ніж на стилістику. Тому існує потреба окреслити ті засоби стилістики, які найбільшою мірою орієнтовані на створення стилістичного ефекту. В якості критерію стилістичного ефекту нами обрано відому теорію комунікативного співробітництва Г. П. Грайса [4], зокрема максими комунікації. Художній текст як особливий акт комунікації базується на дотриманні або ж відхиленні від цих максим. Особлива роль з точки зору стилістики належить **максимі якості**, яка передбачає: не кажи того, що вважаєш неправдивим. Разом із тим використання тропів є, на думку Грайса, зразком відхилення від максими якості з метою реалізації художнього задуму, здійснення впливу на читача. Грайс виокремлює такі тропи, як метафора, гіпербола, лігота та іронія, як особливі приклади відхилення від максими якості [4, с. 41 – 42]. Ми вважаємо, що у цей перелік прагматично важливих тропів слід

включити *антономазію*, яка більшою мірою, ніж літота або іронія, може зробити значний вплив на читача.

Антономазія характеризується як перифрастична, метонімічна чи метафорична номінація людини без використання її власного імені, із яким встановлюється скрита кореферентність [2, с. 33]. Антономазія є стилістично забарвленим різновидом онімної лексики, тобто антропонімом.

Актуальність дослідження полягає у виявленні прагматичних особливостей такого тропа, як антономазія, з точки зору відхилення від максими якості. **Матеріалом** дослідження є художні твори американських письменників. **Метою** роботи стало визначення прагматичного ефекту антономазії у рамках цілого твору, а також у фрагментах творів, залежно від їх жанру.

Можна погодитися із висновком І. Кочан, що антропоніми у художньому тексті „виконують не лише номінативну чи ідентифікувальну функції, а й здебільшого характеризувальну та оцінну” [1, с. 86]. Завдання таких антропонімів – сформувати читацьке сприйняття ще до знайомства з персонажем твору. Антономазія як особливий вид антропонімів найчастіше буває двох типів: 1) власне ім'я використовується в якості загального імені: *дон кіхот*; *He is the Napoleon of the crime (Він є Наполеоном злочинності)*; 2) загальне ім'я використовується як власне ім'я на основі певних характерних рис людини, як-от прізвисько головного героя оповідання С. Моема „*Mr. Know-All*” („*Містер Всезнайка*”).

Другий тип антономазії нерідко можна побачити в оповіданнях відомого американського письменника О. Генрі. Популярне оповідання „*The Ransom of Red Chief*” („*Вождь червоношкірих*”) містить антономазію у сильній позиції – заголовку. Головний персонаж твору – хлопець-розбишака, якого викрадають два злодії. Хлопець сам себе назвав Вождем червоношкірих і відповідно поводить себе: *He immediately christened me Snake-eye, the Spy, and announced that, when his braves returned from the warpath, I was to be broiled at the stake at the rising of the sun (Мене він зразу ж охрестив Зміїним Оком та Шпігуном і оголосив, що коли його хоробрі воїни повернуться з походу, мене, тільки-но зійде сонце, засмажать на вогнищі – переклад В. Горбатька)*. Іншого злодія хлопець назвав старим мисливцем Хенком. Таким чином, головний персонаж замість автора дає прізвиська чоловікам; сама лексика, яку він

використовує, належить до семантичного поля „Війна”. Відповідно, кінцівка оповідання становить собою ефект ошуканого очікування, хоча читач частково підготовлений до такого завершення твору – злодії самі заплатили викуп батькові відчайдушного хлопця. Цю війну виграє Вождь червоношкірих, і таким чином стилістичне використання антропоніма об’єднує весь текст, створює лексичну і стилістичну когезію. Антономазія стає своєрідним символом тексту і означає перемогу над злодіями.

В іншому відомому оповіданні О. Генрі „The Roads We Take” („Дороги, що ми обираємо”) імена двох грабіжників також є антономазією – „*Shark*” *Dodson and a quarter-bred Creek Indian called John Big Dog* (Акула Додсон та індіанець-метис на ім’я Джон Великий Пес). Якщо індіанці тих часів завжди мали прізвиська, то антропонім Акула Додсон із самого початку твору експліцитно характеризує персонажа як агресивну людину, „хижака”. Він безжалібно вбиває свого компаньйона, друга і співучасника злочинів, не бажаючи ділитися грошима: *The expression on Dodson’s face changed in an instant to one of cold ferocity mingled with inexorable cupidity* (Вираз обличчя Додсона вмить змінився. Тепер на ньому проступила холодна жорстокість, змішана з неблаганною пожадливістю – переклад В. Горбатька). Так само у кінці твору Додсон, вже солідний бізнесмен, не бажає допомогти своєму приятелю. О. Генрі повторює ту ж саму характеристику Додсона і ту ж саму фразу щодо коня: „*Bolivar cannot carry double*” („Болівару не витримати двох”). Антономазія стає своєрідною метафорою оповідання і також виконує функцію символу – хижацтво, безжалісність стали рисою багатьох капіталістів, які часто набули багатства за допомогою злочинів, але у бізнесі – легальному і зовнішньому – зберегли свої хижацькі звички.

Наведені приклади антономазії з оповідань О. Генрі є антропонімами із прозорим, експліцитним значенням. Проте значний лінгвістичний і перекладацький інтерес становлять антропоніми з імпліцитним конотативним значенням. В оповіданні О. Генрі „The Cop and the Anthem” („Фараон і хорал”) ім’я головного героя – *Soapy*, яке у російському й українському перекладах передано транскодуванням – *Coni*. Наша студентка 5 курсу Анна Грінкевич, досліджуючи різні види антономазії у своїй дипломній роботі, виявила імпліцитне значення власного імені – „меланхолійний, мрійливий”. Певною мірою ця семантика імені актуалізується на початку тексту і розгортається протягом усього твору. У

контексті твору антономазія набуває дещо іронічного змісту: все, про що мріє Coni – це перезимувати у в'язниці, оскільки він не має власного житла: *Three months on the Island was what his soul craved [...]. For years the hospitable Blackwell's had been his winter quarters (Три місяці на Острові – ось чого жаждала його душа) [...]. Уже кілька років гостинна в'язниця Блеквелл була його зимовою квартирою.* – переклад Ю. Іванова).

Український читач не зрозуміє гіркої іронії, прихованої в антропонімі, якщо не пояснити значення власного імені у примітках. Британський або американський читач може вважати цю антономазію прозорою, хоча інше значення слова *soapy* має більш негативну конотацію: „услесливий”.

Значно менш експліцитним є значення власного імені героїні короткого оповідання Кейт Шопен „A Harbinger” („Провісник”). Юлія Дудчак, перекладач цього твору, студентка 5 курсу нашого університету, виявила імпліцитне значення імені *Diantha*: „божественна квітка” – від „*dios*” (бог) і „*anthos*” (квітка). Шопен описує головну героїню як квітку очима Бруно, художника: *Її краса цвіла, наче квітка, омита ранковою росою.* Образ квітки як метафора жіночої краси проходить через усе оповідання, стає символом твору. Водночас у семантиці імені простежується іронія: дівчина як божественна (гірська) квітка є недосяжною для Бруно, вона виходить заміж за іншого, більш практичного чоловіка і *знайшовся той, хто зірвав цю рідкісну квітку для себе, поки Бруно витає у мріях.* Таким чином, як і в оповіданні „The Sor and the Anthem”, у творі Шопен семантика власного імені є імпліцитною. Антропоніми стають стилістичним засобом завдяки контексту всього оповідання, сприяють когезії твору. Проте семантика імені *Diantha*, на відміну від *Soapy*, може бути не зовсім зрозумілою і носіям мови, оскільки це ім'я мало поширене. Відповідно, власне ім'я не буде сприйматися як антономазія, стилістичний ефект може бути втрачений.

У низці гумористичних оповідань канадського письменника Стівена Лікока семантика власних імен є досить прозорою. Антономазія використовується для створення негативного сатиричного ефекту. Прізвище головного персонажу оповідання „Mrs. Newrich Buys Antiques” („Місіс Ньюріч купує антикваріат”) добре зрозуміле носіям мови (*new* – новий; *rich* – багатий). За допомогою цього прийому та мовленнєвих характеристик Лікок описує претензії жінки на ерудицію, на аристократизм. Старовинного італійського майстра з виготовлення

посуду вона називає *Spoonuchi* (англійське *spoon* – ‘ложка’). Такі безглузді прізвища присутні і в інших творах Лікока.

У сучасній британській та американській літературі реалізуються обидва типи антономазії. Прізвище одного з головних персонажів, старшої медсестри, у відомому романі Кена Кізі „One Flew over the Cuckoo’s Nest” („Політ над гніздом зозулі”) є досить виразним – *Ratched*. Незважаючи на зміни в орфографії (*ratched* = *wretched* – негідний, поганий), цей антропонім зрозумілий носіям мови і справляє значний негативний ефект. Протягом цілого тексту антономазія як характеристика персонажу актуалізується у грубому, недружньому ставленні медсестри до пацієнтів психіатричної лікарні.

Використання алюзивних власних імен є характерним для низки оповідань Рея Бредбері. Головний персонаж твору „Usher II” має прізвище Стендаль, весь твір побудовано на алюзіях до оповідань Едгара По та інших американських письменників. Тим самим актуалізується авторська ідея важливості культурного спадку, літературних традицій. З іншого боку антропоніми у „Марсианських хроніках” мають екзотичний характер – це імена марсіан: *Aaa*, *Iii*, *Uuu* та інші. На відміну від антропонімів жителів Землі, ці власні імена не створюють особливого прагматичного ефекту.

У підсумку можна сказати, що антономазія як троп, як особливий стилістичний засіб номінації людини завжди створює значний прагматичний ефект. У наведених прикладах із творів О. Генрі, С. Лікока, К. Шопен переважає використання загальних імен у якості власного імені, що має характеризувальну функцію. Найчастіше – це негативна або сатирична характеристика персонажу. Антономазія може мати прозору семантику, експліцитний характер як для носіїв мови, так і для українських читачів, або імпліцитний характер (Шопен, О. Генрі). У такому випадку перекладач повинен подати значення антропоніма у примітках. Виразний антропонім забарвлює і охоплює весь текст, сприяє лексичній і стилістичній когезії, стає певним символом у тексті.

Дослідження прагматичного ефекту антономазії, як і інших тропів, є перспективним і може бути продовжене на матеріалі інших авторів. Зокрема, цікаво простежити, які саме стилістичні засоби сприяють відхиленню від максими якості, систематизувати ці засоби з точки зору прагматики у сучасній художній літературі.

Список використаної літератури

1. Коган І. М. Лінгвістичний аналіз тексту / І. М. Кочан. – К. : Знання, 2008. – 423 с.
2. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля – К, 2011. – 844 с.
3. Black E. Pragmatic Stylistics / E. Black. – Edinburgh : Edinburgh University Press, 2006. – 166 p.
4. Grice H. P. Logic and Conversation / H. P. Grice // Syntax and Semantics, III. Speech Acts. – New York : Academic Press. – P. 41 – 58.

Анотація

У статті розглядається антономазія як стилістичний засіб використання власного імені. Відзначається негативний сатиричний або іронічний ефект цього тропа у художніх текстах.

Ключові слова: антономазія, тропи, власне ім'я, максима якості, прагматичний ефект.

Аннотация

В статье рассматривается антономазия как стилистический прием использования имени собственного. Отмечается отрицательный сатирический или иронический эффект этого тропа в художественных текстах.

Ключевые слова: антономазія, тропы, имя собственное, максима качества, прагматический эффект.

Summary

In the article antonomasia as a stylistic device of using proper name is considered. The negative satiric or ironic effect of this trope in literary texts is emphasized.

Key words: antonomasia, tropes, proper name, maxim of quality, pragmatic effect.

УДК 811.161.2: 81.373.423

Зубар Л. С.
Хмельницький національний університет

ЕКЗОТИЧНІ ВЛАСНІ НАЗВИ У ТВОРАХ УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ-ФАНТАСТІВ

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. в українському мовознавстві набули більш чітких форм і ознак різні підходи до вивчення онімії художнього тексту. Сьогодні виділяємо три основні ономастичні школи,